

Menetelmäkurssi 2 - 1: Yhteys

Tällä viikolla puhumme positiivisen kasvattajan peruspilareista. Kyse on niin positiivisesta vuorovaikutuksesta kuin ennakoinnin näkökulmasta konfliktitilanteiden vähentämisestä. Konfliktitilanteiden ratkaisuihin menemme viikolla 4.

Lapsi saa vuorovaikutuksen mallin aikuisilta. Tämä malli muodostuu siitä, millainen yhteys lapsen ja aikuisen välillä on. Millaisen toisten ihmisten kunnioituksen ja kohtelun mallin lapsi saa vanhemmiltaan? Miten asioita ennakoidaan niin ihmissuhteissa kuin elämässä? Millainen esikuva vanhempi on toiminnallaan ja millaisia arvoja välittää? Millaisia rajoja aikuinen asettaa niin lapselle kuin itselleen?

Nämä asiat vaikuttavat siihen, miten lapsi näkee itsensä ja suhtautuu itseensä sekä kuinka lapsi näkee muut ihmiset elämässä, niin aikuiset kuin lapset ja suhtautuu sekä kohtelee heitä.

Meille muodostuu jo aika varhaisessa vaiheessa vuorovaikutuksen malli ja se vakiintuu jo kuudenteen ikävuoteen mennessä, joten siksi varhaisilla vuosilla on erittäin suuri vaikutus lapsen koko elämään. Tämän jälkeen oppimisesta siirytään uudelleen oppimisen tilaan. Jos haluamme silloin muuttaa lapsen näkemystä tai ajatuksia, joudumme näkemään enemmän vaivaa. Meidän täytyy purkaa vanhoja opittuja malleja ja niiden tilalle opetella uusia. Tämä vie usein enemmän aikaa.

Vaikka vuorovaikutuksen malli lähtee kotoa, ei muilla ihmisillä kuitenkaan ole vähäinen rooli. Jokainen voi osaltaan vaikuttaa lapsen maailma- ja ihmiskuvan muodostumiseen. Kuitenkin varsinkin pienen lapsen kohdalla sillä usein on vähäinen vaikutus kotona olevaan aikuinen lapsi suhteeseen, koska harvemmin lapset pystyvät käyttäytymään kypsemmin kuin oma vanhempi. Teini-ikäisillä tilanne on jo sitten eri ja sieltä voidaan jopa sanoa vastaan, että ”Toivon, ettet puhuisi minulle epäkunnioittavasti”, jos tilanne on esimerkiksi se, että kotona vuorovaikutuksessa ei toteudu lasten kunnioitus.

Turva ja ehdoton rakkaus

Aivan kaiken vuorovaikutuksen pohja, on kyse sitten vanhemmasta tai muusta lapsen elämään kuuluvasta aikuisesta, on turva ja ehdoton rakkaus. Meidän kaksi suurinta synnynnäistä tarvetta on olla turvassa ja hyväksytyjä sellaisena kuin olemme. Turvan ja ehdottoman rakkauden ilmapiirissä meidän on mahdollista kukoistaa ja kasvaa täyteen potentiaaliimme.

Sisäisen turvan tunteella on valtava vaikutus hyvinvointiimme Turvan tunne tuo elämäämme monia hyötyjä. Tutkimusten mukaan turvan tunne tuo sisäistä motivaatiota ja voimme helpommin tunnistaa meitä miellyttävät asiat. Turvan tunne lisää myönteisiä tunteita ja voimme säädellä tunteitamme paremmin. Turvan tunne helpottaa ajattelua ja asioista suoriutumista. Kehomme ei ole koko ajan varuillaan tai käytä energiaa uhkien tarkkailuun, vaan voimme keskittyä käsillä olevaan tehtävään. Turvan tunne lisää läsnäoloa. Meidän on helpompaa olla läsnä ja kuunnella toisia, kun tunnemme olevamme turvassa. Tämä parantaa myös ihmissuhteita. Turvan tunne saa meidät myös tekemään parempia ja terveellisempiä elämänvalintoja. Teemme valinnat tietoisesti emmekä pelosta käsin. Turvan tunne auttaa myös meitä oppimaan, koska voimme käyttää kaikki aivojen osa-alueita tasapainoisesti. Olemme myös optimistisempia ja meillä on paremmat voimavarat selviytyä elämämme vastoinkäymisistä. Vahva sisäisen turvan tunne säilyy, vaikka kohtaisimme vaikeuksia.

Ehdottomassa rakkaudessa ei sananmukaisesti ole ehtoja. Rakastamme omasta halustamme ja emme odota vastarakkautta. Me haluamme toisen parasta ja se on kaikkein tärkein asia. Ehdottomassa rakkaudessa hyväksymme toisen sellaisena kuin hän on, emme yritä muuttaa häntä. Hyväksymme hänet virheineen ja vikoineen. Kaipaamme ehdotonta rakkautta ja se on hyvinvointimme perusta. Miksi sitten kasvatuksessa usein toteutetaan ehdollista rakkautta? ”Saatulla syyllä, kun olet rauhoittunut.”, ”Kun käyttäydyt hyvin, voit olla meidän kanssamme. Kun et, sinut laitetaan jäähyllä.”, ”Ei tuosta kannata hermostua” tai ”No ei nyt noin kannata ajatella”. Tietynlaisesta käyttäytymisestä rangaistaan ja toisenlaisesta palkitaan. Meitä ja käyttäytymistämme ohjataan paljon ulkopuolelta. Sen sijaan, että herätettäisiin omaa sisäistä halua toimia tilanteeseen sopivalla tavalla tai ohjattaisiin kuuntelemaan omia tarpeita, tunteita ja

ajatuksia. Ehdoton rakkaus auttaa lasta hyväksymään ja rakastamaan myös itseään ehdoitta. Hän ei ajattele olevansa rakkauden arvoinen vain jos käyttäytyy tietyllä tavalla tai suoriutuu aikuisen asettamien tavoitteiden mukaisesti. Ehdoton rakkaus auttaa lasta kasvamaan sellaiseksi kun hän on, saavuttamaan oman potentiaalinsa sekä pääsemään tavoitteisiinsa. Elämään omannäköistä elämää, ilman pelkoa siitä, tuleeko hyväksytyksi.

Ehdottomassa rakkaudessa täyttyy hyväksynnän ja aitouden tarve. Aitous tarkoittaa, että voimme olla sellaisia kuin olemme. Rehellisiä itsellemme ja toisille tunteistamme ja ajatuksistamme. Olemme yhteydessä tunteisiimme ja ajatuksiimme sekä kehoomme. Kun yhteys itseemme on hyvä, meidän on helppo tunnistaa omat tunteemme, luottaa intuitioomme, pysähtyä ajatuksiimme ja havaita kehomme tuntemukset. Osaamme erottaa omat ajatukset ympäristön luomista mielikuvista. Tiedämme mistä pidämme, mikä on meille hyväksi ja mistä nautimme. Koska meillä on hyvä itsetuntemus, meidän on helppo asettaa itsellemme mielekkäitä tavoitteita ja tuntea elämämme merkitykselliseksi.

Yhteys

Yhteyden rakennus alkaa ensikohtaamisesta. On se sitten sairaalassa juuri vanhemmaksi tulleille, lastenhoitajalle hoitopaikan ovella tai opettajalle kouluun luokkaan tullessa.

Yhteys koostuu monista asioista. Se on turvan tunnetta toisten seurassa. Luottamusta siihen, että tulee hyväksytyksi juuri sellaisena kuin on. Ymmärrystä tai ainakin yritystä ymmärtää toisen mieltä. Yhteys rakentaa pikkuhiljaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Se syntyy molemminpuolisesta välittämisestä ja miellyttävistä yhteisiä kokemuksia. Se ei tarkoita, että aina olisi oltava samaa mieltä tai ei ikinä tulisi erimielisyyksiä. Erimielisyyksistä kuitenkin selvittää ja voidaan kunnioittavasti olla asioista myös eri mieltä.

Yhteys on positiivisen kasvatuksen talon kivijalka. Kaikki lähtee yhteydestä. Hyvä yhteys rakentaa myös turvallista kiintymyssuhdetta.

Usein kysytäänkin, onko yhteydellä ja kiintymyssuhteella jotain yhteistä? Itse ajattelen niin, että turvallinen kiintymyssuhde on tavoite, johon voi päästä hyvällä yhteydellä. Hyvä yhteys muodostuu yhdessä muiden positiivisen kasvattajan pilareiden kanssa kuten kunnioituksen, ennakkoinnin, empaattisen johtajuuden ja positiivisten rajojen. Hyvä yhteys on läsnäoloa, kuuntelemista, lapsen hyväksymistä sellaisena kun hän on.

Ihan lyhyesti Bowlby'n kiintymyssuhdemallista. Mary Ainsworthin tekemän tutkimuksen mukaan on neljä kiintymyssuhdemallia. Yksi turvallinen ja kolme turvatonta eli yhteensä neljä kiintymyssuhdemallia.

Ensimmäinen on turvallinen kiintymyssuhdemalli. Siinä lapsi kokee maailman ennakoitavana. Hän kokee, että kiintymyssuhteen kohde, aikuinen, on turvallinen, luotettava ja hänen toimintansa ennakoitavissa. Aikuinen rakastaa ja hyväksyy lapsen myös silloin, kun lapsella on vaikeuksia tai vastoinkäymisiä ja auttaa vaikeiden tunteiden käsittelyssä.

Toinen on turvaton-välittelevä. Aikuinen voi olla rakastava, mutta kun lapsella on vaikeita tunteita tai vastoinkäymisiä, niin aikuinen ei ole häntä auttamassa. Lapsi lähetetään omaan huoneeseen, laitetaan jäähyllä tai aikuinen on muuten poissaoleva. Tähän lapsi reagoi ”reipastamalla” ja tukahduttamalla tunteensa. Hän voi näyttää ulospäin itsenäiseltä ja itsevarmalta, mutta sisäisesti haluaa hirveästi tulla hyväksytyksi ja yrittää teoillaan saada muut ihmiset hyväksymään hänet. Tunteita tukahduttamalla lapsi erkaantuu omista tunteistaan. Järki menee tunteiden edelle ja nousee liian suureen asemaan. Lapsen on vaikea luottaa muihin ihmisiin, koska ajattelee, että on pakko pärjätä itse - myös silloin kun on vaikeaa.

Kolmas on turvaton – ristiriitainen. Tämä syntyy, kun kiintymyskohteena oleva aikuinen on hyvin ailahtelevainen ja epä johdonmukainen. Lapsi ei tiedä, mitä tilanteista seuraa. Jos tulee vastoinkäymisiä ja lapsi kokee vaikeita tunteita, niin aikuisen toiminta vaihtelee. Joinain päivinä aikuinen pysyy läsnä, lohduttaa ja hoivaa lasta. Toisina kertoina hänet jätetään yksin tai aikuinen käyttäytyy arvaamattomasti omassa tunnekuohussaan. Tämän takia lapsi elää koko ajan epävarmuudessa, eikä hän tiedä miten aikuinen reagoi tänään tai tässä tilanteessa. Sen takia

hänellä on myös itsellään vaikeuksia säädellä tunteitaan ja ne voivat välillä purskahdella hallitsemattomasti. Varsinkin silloin kun lapsi tuntee, että ei saa tarvitsemaansa hoivaa. Hän voimistaa tunnereaktiotaan, koska ajattelee, että sillä tavalla saa lopulta aikuiselta apua.

Neljäs on turvaton – organisoimaton ja silloin on hoivassa jo suuria laiminlyöntejä ja kaltoinkohtelua. Tästä syystä lapsen maailmankuva ja minäkuva ovat usein vääristynyt ja hän kokee paljon huonommuuden tunteita ja arvottomuutta. Aikuinen ei ole läsnä tai ei pysty hoitamaan lasta tai vastaamaan muista syistä hänen tarpeisiinsa.

Näistä tavoittelemme tietenkin turvallista kiintymyssuhdetta. Se syntyy kun toimintamme on suurimmilta osin ennakoitavaa, johdonmukaista, hoivaavaa ja turvaavaa. Kun olemme läsnä, kuuntelemme lasta, kunnioitamme hänen ajatuksiaan ja tunteitaan, pidämme hänet turvassa ja lohdutamme tarvittaessa, niin kiintymyssuhde muodostuu turvalliseksi.

Koko ajan muuttuva ja liikkuva

Kun kiintymyssuhteessa on tavoitteena turvan ja rakkauden kokemus, joka pysyy vaikka yhteys katkeaa ja toinen ei ole fyysisesti läsnä, on yhteys koko ajan muuttuva. Se kulkee yhteyden – yhteyden katkeamisen – palautumisen kiertoa. Kun keskustelemme, leikimme ja olemme hyvässä ymmärryksessä toisen kanssa, olemme yhteydessä. Kun katsomme muualle, vaivumme ajatuksiimme, poistumme huoneesta tai tulee konfliktitilanne, yhteys katkeaa. Se kuuluu asiaan ja itsenäistymisen kannalta on tärkeää, että pystymme olemaan myös yhteydettömässä tilassa pidempiä aikoja.

Aivan ensimmäinen yhteyden katkeaminen tapahtuu jo siinä kun synnymme tähän maailmaan. Se kuitenkin palautuu nopeasti ihokontaktin, katseen, imetyksen (tai sylissä syöttämisen) kautta. Lapsi tottuu pian siihen, että turva on lähellä ja itku tuo hänen luokseen turvallisen, tutun aikuisen. Kun turvan ja yhteyden tunnetta pidetään yllä, lapsen aivot kasvavat ja kehittyvät. Harjoittelemme tätä yhteyden katkeamisen ja palautumisen kierrettä jo aivan pienenä. Esimerkiksi kukkuu- leikki ja piilo ovat yhteyden harjoituksia. Näen sinut, en näe sinua, näen sinut taas. Meissä on sisäinen halu palata yhteyteen. Voimme hyvin kun olemme yhteydessä toiseen ihmiseen.

Leikeissä näkee myös sen, mitä liian pitkä yhteyden katkeaminen lapselle aiheuttaa. Jos kukkuu – leikissä pitää käsiä liian kauan kasvojen edessä, alkaa vauvan alahuuli väpättää ja lapsi tuntee olonsa turvattomaksi. Hän ilahtuu kun tutut kasvot tulevat taas näkyviin. Samoin voimme leikin kautta tarkkailla yhteyden ja yhteydettömyyden sietokyvyn kehitystä. Kun lapsi ensimmäistä kertaa leikkii piilosta, hän voi tulla piilosta pois ennen kuin olemme löytäneet hänet tai ilmoittaa olinpaikkansa antamalla äänimerkkejä jo ihan alussa. Lasta jännittää voiko käydä niin, että aikuinen ei löydä häntä ollenkaan? Voiko hän “unohtua” piiloon? Yhteydettömyys muuttuu nopeasti lapselle liian jännittäväksi. Kuitenkin kun leikki jatkuu ja lapsi ymmärtää, että aikuinen aina löytää hänet, turvallisuuden tunne kestää pidempään. Lapsi jaksaa odottaa toista etsijää, vaikka piilo ei heti löydykään. Hän tietää, että jossain vaiheessa hänet löydetään.

Tämän huomaa myös lapsen mennessä ensimmäistä kertaa päivähoitoon. Varsinkaan pieni lapsi ei pysty ymmärtämään, mitä tapahtuu ja miksi hoitoon on mentävä. Tilanne on hänelle aivan uusi. Kuitenkin kun päivät kuluvat ja kun vanhempi aina päivän päätteeksi tulee takaisin, kasvaa myös luottamus. Toistot luovat turvaa ja lisäävät ymmärrystä. Hoitoon jääminen helpottuu, koska lapsi luottaa, että yhteys vanhempaan palautuu. Yhteys päivähoiton turvallisiin aikuisiin ja toisiin lapsiin auttavat läpi päivän.

Yhteydettömyyden hetket ovat tarpeellisia lapsen itsenäistymisen kannalta. Kun sen tekee askel askeleelta, sopivassa stressi-palautus suhteessa, pysyy turvallisuuden tunne lapsella myös yhteydettömyyden tilassa. Tämä rauhoittaa myös aivoja ja maailma näyttäytyy meille turvallisena paikkana, jota voi uteliaana tutkia. Aikuinen on “tukikohta”, jonka luo voi palata ja johon turvata. Itsenäistymistä ei juurikaan voi vauhdittaa. Voimme kannustaa ja keksiä erilaisia keinoja, mitä lapsi voi tehdä, jos ikävä iskee esimerkiksi päivähoitossa. Voimme antaa mukaan kuvia tai askarrella yhdessä rauhoittumisrannekkeen.

Jos kuitenkin työnnämme lasta liian nopeasti itsenäisyyteen, voi tulos olla päinvastainen. Jos lapsi menee hälytystilaan, hän tarrautuu aikuiseen vielä enemmän. Siksi vanhemman ei koskaan tulisi

esimerkiksi "livahtaa" pois niin, että lapsi ei näe, kun jää hoitoon. Lapselle voi jäädä mielikuva, että aikuinen voi livahtaa pois milloin vain ja pahimmillaan ei päästä aikuista silmistään edes kotona. Vaikka eron hetki ovella voi olla vaikeita tunteita täynnä, pysyy kuitenkin turvan tunne taustalla ja lapsella ajatus "mitään ei tapahdu ilman että huomaa". Vaikeat tunteet ovat ohimeneviä ja niiden käsittelyyn lapsi saa apua aikuiselta.

Tärkeintä koko yhteyden ketjussa on yhteyden palautus. Lapsen tulee voida luottaa ja turvata siihen, että vaikka yhteys katkeaa, se palaa. Vastuu yhteyden palauttamiseen on aikuisella. Tämä tarkoittaa vauvalle sitä, että kun huuto tulee, hän luottaa meidän tulevan lohduttamaan. Teini-ikäisellä taas konfliktitilanne voi saada ovet paukkumaan. Meidän tehtävä on mennä hetken päästä ovelle ja yrittää palauttaa yhteys. Yhteyden palautuksen vastuu pysyy aina aikuisella. Siksi meidän pitää aina pyrkiä siihen uudestaan ja uudestaan.

Ei-toivottu käyttäytyminen nousee usein yhteydettömyydestä

Yhteys luo turvaa ja se rakentuu rakkaudelle. Tarvitsemme rakkauden osoituksia, jotta turvan tunne pysyy. Monesti lasten kohdalla puhutaan tunteiden kupista (eng. emotional cup), jota yhteys täyttää. Olen itse kääntänyt tämän rakkauden kupiksi, koska itse ajattelen sen täyttyvän juurikin rakkauden osoituksilla. Kun rakkauden kuppimme on täynnä, voimme hyvin ja tunnemme olevamme turvassa. Kun se kuluu jännityksestä, väsymyksestä, yhteydettömyydestä, kuppimme tyhjenee. Mitä enemmän se tyhjenee tai menee kokonaan loppuun, sitä enemmän tulee ei-toivottua käyttäytymistä. Lapset kulkevat rakkaudellamme.

Emme kuitenkaan ole samanlaisia rakkauden ja yhteyden tarpeissa. Toiset lapset tarvitsevat aikuisen rakkauden osoituksia ja jatkuvaa yhteyden tunnetta todella paljon. He tarvitsevat paljon sylittelyä, läsnäoloa, yhdessä leikkimistä tai keskustelemista, jotta tunteiden kuppi pysyy täynnä. Toiset taas viihtyvät enemmän itsekseen ja käyvät vain välillä "tankkaamassa". Tähän vaikuttaa muun muassa temperamentti eli lapsen synnynnäiset ominaisuudet sekä aiemmat kokemukset. Temperamenttia emme voi muuttaa ja tarkoitus ei ole tasapainottaa kaikkien kuppia täyttymään samalla tavalla. Tärkeämpää on tunnistaa jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet ja kuinka vastata niihin.

Hyviä yhteyden tavoitteita

Käymme jokaisen aiheen kohdalla myös niitä tavoitteita millä tätä kyseistä asiaa voi lisätä ja vahvistaa. Näitä jokainen teistä voi oman tarpeidensa ja toiveidensa mukana lisätä omiin tavoitteisiinsa.

Kun haluaa vaalia hyvää yhteyttä, kannattaa se aloittaa jo aamulla. Kotona varsinkin yö lapsille yhteyden katkeamisen aikaa. Kun me aikuiset illalla menemme nukkumaan ja usein odotamme pääsevämme omaan rauhaan ja lepoon, lapselle se on yhteydettömyyden aikaa ja monelle usein aika jännittävää. Siksi aamu on hyvä aloittaa yhteyden palauttamisella, joka täyttää rakkauden kupin. Näin aamu lähtee sujuvammin käyntiin.

Lapsiryhmissä ja kouluissa tilanne on sama. Aamu on hyvä aloittaa yhteydestä. Jokaista tervehditään, kun he tulevat sisään lapsiryhmään, luokkaan tai vaikka nuorisotilaan. Näin jokainen tulee nähdyksi.

Yhteyden hetki on hyvä pitää lapsen kanssa jokaisen pidemmän erossa olon jälkeen.

Vanhemmat: Kun haet lasta päivähoidosta tai lapsi tulee koulusta, on hyvä ottaa 5 – 20 minuuttia yhteistä sylittelyä, leikkiä tai keskustelua. Välillä ihan katse, hymy ja tervehdys riittää, mutta varsinkin mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä pidemmän ajan suosittelen yhteyden palauttamiseen. Aika ja tekemisen intesiteetti vaikuttaa myös lapsen ikä, tarpeet ja temperamentti. Vaikka välillä tekisi mieli laittaa lapsi leikkimään itsekseen tai telkkarin eteen, jotta saa esimerkiksi päivän ruoan tehtyä, niin rauhallisemman illan saa, kun tekee yhteyden palauttamisen ensiksi ja muut asiat myöhemmin. Samoin koulupäivän jälkeen on hyvä keskustella päivän tapahtumista. Hyvä tapa kokoontua yhteen ja palauttaa yhteys, on tietenkin ruokailu. Kunhan se toteuttaa ilman lehtien lukua, kännyköiden selailua tai telkkarin katselua. Nuorten

kanssa on hyvä olla rutiineja, jotka luovat mahdollisuuden yhteiselle tekemiselle. Esimerkiksi perjantaisin koko perheen pizzaperjantai tai sunnuntaisin sunnuntaikävely.

Ammattikasvattajat: Aamut on hyvä aloittaa vahvasti yhteyttä rakentamalla. Jokainen lapsi yksilöllisesti vastaanotetaan luokkaan tai pidetään päiväkodissa yhteinen aamupiiri. Siirtymät ja välitunnilta palaaminen on myös hyvä hetki vahvistaa yhteyttä. Päiväkodissa voi samalla jutustella, kun auttaa lapselle vaatteita päälle tai luokassa välituntivalvonnassa voi vaihtaa kuulumisia lasten kanssa. Hyvin pienillä asioilla on suuri vaikutus.

Samoin lähdön hetkellä on hyvä ottaa vielä pieni yhteyden hetki. Vanhempi voi päiväkodin ovelta antaa vielä pusumyrskyn tai megahalin. Koululaisen kanssa läpsäistään high five hyvän päivänjatkon toivotukseksi. Tapoja on monia. Yhteyden hetkien ja yhteyden tapojen rakentamiseen kannattaa käyttää aikaa ja kekseliäisyyttä. Sillä ne tehokkaasti vahvistavat hyvinvointia ja ennakkoon vähentävät konfliktitilanteita.

Läsnäolo, kuunteleminen, hyväksyvä katse, kohottava puhe ja lämmin kosketus. Näitä lisäämällä vahvistuu myös yhteys. Ei kannata myöskään unohtaa nonverbaalista eli sanatonta viestintää. Hymy on voimakas yhteyden luoja ja merkki lapselle – sinä olet hyvä ja minulle tärkeä.

Yhteys on turvamme kaikissa ikä- ja kehitysvaiheissa

Vaikka lapsi kasvaa ja itsenäistyy, tulisi yhteydestä pitää kiinni. Yhteyden muodot muuttuvat, mutta yhteyden tarve ei katoa mihinkään. Siksi on tärkeää, että yhteys vanhempiin ja muihin aikuisiin säilyy vuodesta toiseen.

Tärkeintä yhteyden ylläpidossa on pysyä kiinnostuneena lapsesta ja lapsen asioista. Lapsen kiinnostuksen kohteet eivät välttämättä ole samoja kuin sinun, mutta voit silti kuunnella ja kysellä niistä. Et ehkä ymmärrä esimerkiksi tiktokia (suosittu kännykkäsovellus), mutta voit pyytää lasta opettamaan siitä sinulle. Kokemukseni mukaan lapset rakastavat opettaa niitä asioita muille, joista ovat itse kiinnostuneita, myös aikuisille.

Olen kuunnellut iltapäiväkerholaisten selitystä minecraftistä ymmärtämättä oikeastaan sanaakaan siitä, millaisesta pelistä on kyse. Kiitoksena tästä kuitenkin oli se, että keskustelun jälkeen lapset huokaisivat ”ihanaa, että joku aikuinen jaksaa kuunnella meidän pelijuttuja”. Tällaisten hetkien jälkeen lapset tulevat helpommin kertomaan aikuiselle myös muissa asioissa, kuten mielessä pyörivistä huolista.

Parasta yhteydessä on se, että voimme rakentaa sen aina uudestaan. Voi olla, että vanhempi lapsen teinivuosien myllerryksessä tuntee kadottaneensa yhteyden nuoreensa, mutta vaikka silta romahtaa, sen voi aina rakentaa uudestaan. Opettajalla on voinut jonkun lapsen kanssa mennä sukset ristiin jo pitkän aikaan, mutta aina voi kääntää suuntaa ja negatiiviset kierteet kääntää positiivisiksi. Voi olla, että joutuu aloittamaan pienestä ja tehdä paljon töitä, mutta lopulta pääsee aina perille.

Harjoituskirjasta löytyy tähän liittyviä tehtäviä yhteyden luomiseen, vahvistamiseen ja palauttamiseen.